

ZIMONYI ZOLTÁN

Azonosítási kísérlet — robotkép után

UTÓSZÓ A HETEK ANTOLOGIÁJÁHOZ

A nemzedéktudat pályakezdő írókban-költőkben a legerősebb; ők érzik úgy, hogy biztonságosabb rajban fölrepülniük. Rendhagyó tehát, hogy egy versantológiában a derékhad (válogatott kötetes, József Attila- és Radnóti-díjas) költői fogódzkodnak fiatalosan össze, egyéniségük színeit tompítva öltik fel egy közösség csoportvonásait.

Akik még őriznek emlékfoszlányokat a hatvanas évek költői mozgásairól, értik, hogy éppen ők, *Agh István, Bella István, Buda Ferenc, Kalász László, Raffai Sarolta, Ratkó József* és *Serfőző Simon* jelentkeznek együtt. A *Hetek* elnevezés akkoriban — bár nem lett egyezményes — ismert volt és használatos, ma is kitart még mellette néhány, zömmel egykor a Napjaink köréhez kötődött kritikus, mindenekelőtt a névadójuk, *Kabdebó Lóránt*, aki *Versek között* című kritikagyűjteményében 1980-ban terjedelmes fejezetet szentelt e csoportnak; vagy például *Tarján Tamás* 1984-ben az NDK-ban megjelent tanulmánykötetben. Az irodalomtörténet azonban szinte már tökéletesen elfelejtette (vagy be sem fogadta) az elnevezést. Kérdés tehát: *valóságos csoport-e a Hetek, vagy csupán robotkép, amelyet egy-két kritikus-szerkesztő rakosgatott ki a sejtelméiből, ám ez a mozaik azonosíthatatlan az irodalmi élet valóságával?*

Tudjuk, az érintettek maguk elfogadták és használták a *Hetek* elnevezést, sőt, „alkotó szövetségüket” ők maguk is hirdették versekben és nyilatkozatokban is. *Ratkó József* például így:

*Ha a részek elalusznak,
s a hegedű bebábozódik,
nem árvul el az éjszaka,
nem hal ki az ének, tovább szól,
mert dalolnak a haverok,
Pista a város peremén,
a városban második István,
Laci Szalonnán, Perkupán,
zsilettészélű országhatáron,
Simon a fogát pengeti,
vasból faragott furulyát fúj*

Az antológia — *Az ének megmarad* címmel — Miskolcon jelenik meg a közeljövőben.

*fogadott földjén Buda Ferkó,
Anna virágot kondít, halottja van,
szemében gyermek ögyeleg,
Sárinak nyílt seb a szeme,
elhidegül tőle a csillag,
úgy jajdul, úgy énekel,
elhidegül tőlünk a csillag,
s dalunkba varangy raccsol.*

(Ha a részegek)

A Heteket a közös kezdés, közös „bölcső” emléke fűzi össze. Az 1961-ben alapított Új Írás Pándi Pál és Váci Mihály szerkesztésében nagy lelkesedéssel és odahajlással fogadta a fiatalokat; itt indultak el, illetve indultak újra ők heten is, első kötetük is nagyjából egy időben, a hatvanas évek derekán jelent meg. Megnyilatkozásaik szerint a pályakezdés időbeli közelségén túl azonban belső összetartó erő is kialakult köztük, Ágh István szavaival: megszerették és tudták egymást; a közös élményvilág, hasonló életsors és valóság szemlélet, lírai realizmusuk, hűségük a szegények iránt, etikai tartásuk és közéleti felelősségérzetük, „az úgynevezett *sorsköltészet* vállalása” (Kalász László) tette barátokká őket már verseiken keresztül, amelyekből előbb ismerték meg egymást, mint személyesen. Egyébként is szanaszét éltek (és élnek) az országban, Nagykállón, Szalonnán, Budapesten, Miskolcon, Kalocsán, Kecskeméten.

Nyilatkozataik azt is elárulják, hogy közösségüket csoportosításnak tartják, s nem csoportosulásnak. „Spontán nekirugaszkodás hozott össze bennünket irodalomkritikai segédlettel” — nyilatkozta Kalász László, Ágh István pedig így írt erről: „Heteknek nevezettünk [...] Nem kötött bennünket érdek. Nem is törődtünk nagyon ezzel a csoportosítással, nem éltünk egy helyen, alig találkoztunk, nem leveleztünk.” A jelek szerint tehát nem belső indíték, hanem külső szándék szervezte csoporttá a Heteket, közelebről az Új Írás, illetve a Napjaink fiatal kritikusa, szerkesztője, Farkas László és Kabdebó Lóránt. A csoportszervezést motiválta az a körülmény, hogy Serfőző Simon 1965-ben Miskolcon telepedett le. A Hetek nyilatkozataikban Váci Mihály és Farkas László, valamint Serfőző Simon és Kabdebó Lóránt mellett még Iliá Mihály és Kardos György, a Tiszatáj és a Magvető Kiadó nevét említik pályára segítőjükként, illetve műhelyszervezőként. S bár Serfőző utólagos visszapillantása szerint vállalt sorsuk, egymás iránti tiszteletük akkor is összehozta volna őket, ha az Új Írás vagy a Napjaink nem tereli „karámba” őket, barátságukat mégis elsősorban kívülállók kovácsolták össze. E csoportosítás jó szemmel fedezte fel az összefüggéseket; egymást számon tartó figyelmet ébresztett, erősítette és rendezettebbé tette törekvéseiket. Több mint harminc, az Új Írás indulását és a fiatal költők pécsi konferenciáját (1963) követően önálló kötettel jelentkező költőkből választotta ki őket, tudatosította a rokon vonásaikat, illetve felbátorította őket e rokonság vállalására. Buda Ferenc első kötete 1964-ben, Ághé, Belláé, Raffaié, Ratkóé és Serfőzőé 1966-ban, Kalász Lászlóé 1967-ben jelent meg, s már 1967 tavaszára, nagyon frissen „kész” a névsor. A Hetek csoportosítás azt fejezte ki, hogy az Új Írás és a Napjaink őket tartotta az induló fiatal költők közül a legígéretesebbeknek. Nem akármilyen start volt, ahogyan e két folyóirat költészet napi összeállításában „fellötte” e hét fiatal, közös fellépéseket, találkozókat szervezett számukra, esélyt kínált a külsőleg „meghirdetett” csoport kohéziójának, a mű-

helyszerű kapcsolatoknak. 1967 őszén a Napjaink szervezte meg az első személyes találkozójukat; 1967-ben Sárospatakon és Mezőkövesden, 1968-ban a költészet napján Miskolcon és Edelényben, 1969-ben — ugyancsak a költészet napján Miskolcon a Gyémánttengely című irodalmi színpadi műsorban a megyei művelődési központ színháztermében tett ház előtt, 1969—1970-ben a Neházipari Műszaki Egyetemen sorozatban ajánlották az olvasók figyelmébe a verseiket. Akkoriban szó volt Bella István és Ratkó József esetleges Miskolcra településéről is. A lillafüredi írótalálkozó, a Napjaink alapításának 10. évfordulójára rendezett ünnepség, a Hetek hangsúlyos szerepeltetése az emlékműsorban, továbbá az Élő Napjaink rendezvénysorozat a hetvenes évek első felében, a könyvnapjaink-sátrak, az 1972-ben elkezdődött tokaji író-táborozások mind-mind jó keretet teremtettek a Hetek műhelyszerű megszervezésének. A Napjaink eleven szerkesztőségi munkája, az irodalmi élet új jelenségeit követő, de egyben befolyásoló magatartás kilépett a redakció falai közül, áthangolta a helybeli közművelődési rendezvényeket; különösen értékes, ahogy a szerkesztők Miskolc irodalmi szerepét — a helybeliséget —, az országos mértéket és mércét megőrizve, önálló, eredeti kezdeményezéssel próbálták megemelni. Maga a Hetek csoportosítás is a lap környezetében élő két költő, Kalász László és Serfőző Simon törekvéseire, tájékozódására, vonzásrendszerére alapozódott. A Hetek és a Napjaink kapcsolata 1968—1972 között volt a legtermékenyebb, ekkoriban ők határozták meg a versrovat karakterét, a Napjaink sorozatban közölte a legjelentősebb verseiket — itt jelent meg például Ágh István *Harangszó a tengerészért* című poémája —; a Hetek teret kaptak a lap egészében is, nyilatkozataik jelentek meg, versértelmezések, elbeszélések; közléseik általában hangsúlyt kaptak. A Napjaink és az Új Írás a figyelmesség jeleivel is elhalmozta őket. Raffai Sarolta visszaemlékezése szerint például az Új Írás szervezésében mentek „izgulni költők, szerkesztők” darabja kecskeméti bemutatójára. Összetartozásuk emlékei és gesztusai élnek ma is, megküldik egymásnak a könyveiket, olykor írnak is egymásról, s egy-egy alkalom, például Serfőző Simon miskolci, legutóbb Ratkó József nyíregyházi színházi bemutatója, vagy Kalász László köszöntése 50. születésnapján, ugyancsak Miskolcon, egybegyűjti ma is néhányukat, a lakitelki írótalálkozó után 1979-ben felkeresték Illyés Gyulát Budapesten. Belső indítékból és saját szervezésben azonban nemigen jöttek soha össze, saját kezükön halt el még 1970 tájt tervezett antológiájuk, amely nem járt Canossát, mint az *Elérhetetlen föld*. Nemigen volt olyan értük és velük indított akció — költészet napi összeállítás, író-olvasó találkozó —, amely a teljes csoportot megmozdította volna, olyan körkérdés, amelyre valamennyien válaszoltak volna. Buda Ferenc például a Napjainkban verset csak elvéve publikált. Tartózkodásuk hiúsította meg, hogy készülő antológiájuk — külső segédlettel ugyan — szerkesztői közreműködésükkel, műhelyszerű közösségben készüljön el. A Hetek csoportosulást mindig is furcsa ellentmondás jellemezte, vágytak is e közösség tenyérmelegére, ám nem álltak ki érte, hogy „lássák”. Például a fiatal költők és írók lillafüredi találkozásán sem 1969-ben. A külső irodalomkritikai, szerkesztői segédletet pedig — s ez törvényszerű következménye lett saját passzivitásuknak — előbb-utóbb gyanakvással fogadták, nem lelkesedtek túlzottan a gyámkodásért és a keretért, amelybe „csoportképüket rázárták”. „Kereszt-apjukat” például elég hangosan és látványosan megtagadták az első tokaji író-táborban részt vevők. A szorosabb csoporttá szerveződés esélyeit is lemérhetjük ezen. Együttes fellövésük 1967-ben történt, s 1972-re már a csoportképződés irányába hajtó mindkét hordozórakéta levált róluk, pontosabban

1969-ben, a lillafüredi írótalálkozó táján nyilvánvaló lett, hogy a megszerveződés belső hajtóművét nem sikerült beindítani, a „külső” szervezők pedig a hetvenes évek elején váltak le róluk (meghalt Váci Mihály is); illetve ők maguk választották le magukról (Kabdebó „megtagadása”). A Hetek húzódozásába belejátszott, hogy maguk is éreztek — mértékadó egyéniségeik mindenképpen — valaminő anakronizmust a csoportosításukban. A Hetek láthatóan tehát csak laza érzelmi közösséget alkotnak; szervezeti összetartozásukról szinte egyáltalán nem beszélhetünk, vonzalmuk nem fejlődött tovább „az egyéni műhelyek megszervezett közösségébe” (Fülöp László), a csoport nem intézményesült például antológiában, mint a Kilencek, az Elérhetetlen föld szerzői.

Kételyeinket e csoportkép valódiságát illetően tovább növeli, hogy e hét költő rokon vonásaiból nem rajzolódnak ki új irányzat kontúrjai. A Hetek a magyar irodalom régi eredetű, hagyományos irányzatát, a Petőfi—Ady—József Attila—Illyés—Nagy László-vonal folytonosságát képviselik; indulásukkor legtöbbször Juhász Ferenc volt meghatározó, Nagy László, akivel Ágh költői néven író öccse, Nagy István révén kerültek téstvéri közelségbe, romlatlan fényű csillagként ragyogott fölöttük mindhalálig, s a tisztaság zászlaja ma is törekvéseik előtt. Nem zárt, önmagában kiteljesedő irányzat tehát a Hetek, még azt sem mondhatjuk, hogy nemzedékükből kizárólag ők képviselnék ezt a vonalat. Maguk sem tekintették sohasem lezártnak csoportjuk határvonalait, láttuk például, hogy a bevezetőben idézett versében Ratkó József Kiss Annát is maguk közé számította, Ágh István az 1968-as sorakozó idején Tandori Dezsőt ajánlotta a Napjaink figyelmébe, voltak, akik Tóth Bálintot is maguk közé sorolták. Bella István *Kocsma-pantheon* című verse arra emlékeztet, hogy a két Istvánt, Ághot és Bellát inkább fűzte műhelyszerű közösség a budapesti bölcsészhallgatók *Tiszta szívvel* című lapjának köréhez, az *Elérhetetlen föld* szerzőihez például, mint a Hetekhez.

További kétségeket is elősorolhatnánk. A kritika már a csoporttá szervezésükkor felfigyelt szétszóródottságukra, „partizán természetükre”. Farkas László szerint azért rendeződtek „lassan és bizonytalanul” csoporttá, mert nem törekedtek aktív szerepre az irodalmi életben. A lillafüredi írótalálkozón sem léptek fel csoportként, a közülük egyedül felszólaló Ratkó József hallgatott közösségükről; emlékezetem szerint a tanácskozáson el sem hangzott a Hetek név, senki nem utalt, nem célozgatott rájuk, még Kabdebó Lóránt sem. Pedig a korszak centrális problémája a csoportok szerint szerveződő irodalmi élet volt (s maradt is mindmáig), a tanácskozáson erre igénybejelentések is elhangzóttak. A Hetek csoportosulásának eszmei jellegét mutatta, hogy a színpalak mögött és a nyilvánosság előtt párhuzamosan folyó vitának nemhogy a középpontjában, de még a perifériáján sem álltak, csoportosításuk nem az irodalmi életből forrt ki, annak mozgására, tájékozódására, tagozódására, sarkitódására gyakorlatilag nem volt hatással.

Az országban szétszórta élő Heteket az irodalmi élet sodrása, háborgása és borzolódása kevésbé befolyásolta. Feltehetően a szorosabb csoporttá szerveződés fékjének bizonyult az is, hogy a hatvanas évek végére egymásra torlódt fiatal költőnemzedékek különböző korosztályaihoz tartoztak, a legidősebbet a legfiatalabbtól évtizednyi korkülönbség választja el; indulás és (a történelmi kényszerpályák miatt) újraindulás csúszott egybe a közös pálya-kezdésükben.

Mai szemmel nézve a Hetek kísérlet volt arra, hogy vidékről, Miskolcra egy fiatal költő és egy ambíciózus, szintén fiatal irodalomtörténész-szerkesztő

összekovácsoljon egy olyan csoportot a hatvanas évek fiatal költőinek első hullámához tartozókból, amely majd ráfénylik a Napjainkra. A kísérlet, akár-hogy is szépítjük, nem sikerült, döntően talán azért, mert volt valaminő kor-divattal ellenkező — már a költői törekvésekben is, s még inkább a „csoportképbe ráházásban”. Volt már szó arról, hogy a kor irodalmi életének forrongó középpontja a csoportképződés, a levegőben feszültség is sűrűsödött emiatt, a villámok bármikor lesújthattak egy-egy csoport szerinti szerveződésre. A Napjaink is mentegetőzve magyarázta, hogy nem kizáró — és őket össze-záró — jelleggel közli együtt a Heteket; a lap egyébként az első néhány „karám” után fokozatosan, szép csendesesen feladta a csoportkeretet, Ratkóék jó hangsúllyal szerepeltek továbbra is a lapban, de már nem csoportként. A Napjaink annak a korigénynek felelt meg ezzel, amely inkább a névsor szaporítását kívánta meg. „Mutatni, mennyi a szín itt, mennyi a különbözőzés, s azzal reprezentálni a magyar líra friss törzsét, hogy nem a nemzedéki elv a fontos itt, hanem egy új formanyelv kibontakozása.” Az idézet egyébként nem a hatvanas évek valamelyik „jólértésült” „mértékadó” kritikustól való, hanem az akkoriban még periférikus helyzetű, „tehetséges, de zavaros”-nak mondott Bata Imrétől aki a Heteket csoportosító Napjaink kérésére állította fel az útjelzőket — saját meggyőződését — a közös karám mellé, a „vezérkari” véleményét még csak nem is „önkéntesként” képviselte. Az irodalmi élet a legkülönfélébb oldalról és irányokból, alulról is, fölülről is, bontogatni kezdte az épülő-készülő karámokat; és terelő korlátokat állított fel belőlük. Az említett cikk szerzője például a csoportosulást, mint nemzedéki elvet zsákutcaként jelölte, szemben a költői megújulás, új formanyelv teremtésének alternatívájával. Irányjelzőivel megpróbálta a fiatal költőket tapintatosan továbbterelni „a sajátos nemzeti sors diktálta életanyagtól és személyességtől” a „belső terek felfedezése” irányába. Természetesen az irodalom korszerűsége is ajánlotta és jelölte ezt az utat. Itt azonban másról volt szó. A nemzedéki csoportosulás általában egy irány, s mint ilyen, az irányzatok jelenségköréhez kapcsolódik; nemzedék és stílusváltás szembeállítását az említett cikkben korántsem elvi-elméleti kérdésként merült fel, hanem az irodalmi élet, a valóság egyik gyötrő dilemmájának meg- és feloldási kísérleteként.

A Hetek csoportosításának ideje 1967/1968; ekkorra tűzték ki a megújulásra készülő magyar gazdaság reformstartját. Egy év múlva majd a lillafüredi írótalálkozó már az új gazdasági mechanizmust kísérő szociális mozgást próbálja kifürkészni. A vitából kiszűrhetően a fiatal írók-költők tartottak a megtorpanástól és a pragmatizmustól. A reform nyitányakor bizonytalan volt tehát, hogy a politika számíthat-e, s milyen mértékben a fiatal írók támogatására. Másfelől a fiatalokat lázba hozta a reformszellem, a megújulás szárnyait álmodták a művészi-szellemi életre is, szerkezeti-szervezeti módosításokat, nagyobb szabadságfokot emlegettek, hogy a jövő — a reform, a szocializmus — demokratikusan és határozottan formálhassa ki önmagát. Az alkotók és a műhelyek nagyobb önállóságára és felelősségére alapozott, csoportok szerint tagozódó irodalmi élet programja is az új gazdasági mechanizmus összefüggésében vetődött fel.

A lillafüredi írótalálkozó kifejezte az irodalom irányítóinak a dilemmáit is, politika és művészet kapcsolatának időszerű kérdéseit a gazdasági reform elindításakor. Belátását egyfelől annak, hogy a szocializmus életképességének, dinamizmusának fontos feltétele az ellentétek felszínre hozása, az érdekviszonyok kifejeződése; másfelől aggályt, hogy a csoportosulások — kísérletekről lévén szó — válsághelyzetekben rendkívül gyorsan transzformálhatják a moz-

gást, amelyet esetleg nem bír el a belső egyensúlyi állapot. E kockázatos kísérlet kezdetén ezért alighanem kellemesebb partnernek tűnt a „nyersen” elkötelezett, agazsált irodalom, illetve az esztétikai-stiláris kérdésekkel, kísérletekkel elfoglalt experimentum. A kritikák akkoriban gyakran érveltek úgy, hogy a társadalomtudományok megélnkülése, a jobb tájékozódás és valóságismeret kioldozta a költőt a társadalmiság erős nyűgéből, „mindenes” szerepéből, s így felszabadul (a szó jó értelmében vett) belterjesebb költőiségre, esztétizálásra. Mások viszont bírálták — elsőként talán Veres Péter —, hogy „[...] bizonyos indifferens írások és művészeti termékek, amelyek — látszólag — nem érintik a szocialista világnézetet vagy az éppen érvényes politikai vonalat, sokkal inkább »zöld utat« kapnak, mint a legnagyobb és legfontosabb gondjainkat tárgyaló, pláne azokat csakugyan horzsoló, borzoló írások, még ha ezek mögött igazi szocialista gondolkozás van is.” (Történelmi jelenlét, Szépirodalmi, Bp. 1971. 563. l.)

A Hetek éppen a „sajátos nemzeti sors diktálta életanyagból és személyességéből” indultak ki. Lírájuk szociografikus jellege, továbbá nyilatkozatban meghirdetett „elkötelezetlen, azaz osztály nélküli humanista” attitűdjük — Ratkó József programjában például — nyilvánvalóan a politika céljaival rokon, sőt, stratégiaileg egyező célt, „az osztály nélküli jövő szolgálatát” jelentette; irodalom és politika összehangolódását azonban ideálisan képelték el, egy nép, a nemzet érdekeinek, s a szocialista eszmének a közös nevezőjén; semmiképpen sem a politika és művészet túl szoros ölelésében. Az elkötelezetlen humanizmus a még nagyon is eleven emlékü, személyesen is megszenvedett dogmákkal szemben kelt az élet védelmére, ahogy Ratkó fogalmazott: „nem eszmét, hanem embert akar szolgálni”. Az „ideális viszony” általában azonban feszélyezi a korántsem ideális feltételek között mozgó politikát, amely új helyzetben különösen makacsul ragaszkodik a kipróbált formákhoz. A hatvanas évek végére a kulturális politika talán még nem is készült el a maga reformterveivel, vagy a gazdasági kísérletek utáni időre tartogatta, mindenestre a művészeti — főként irodalmi — élet infrastruktúrája alig változott, alig korszerűsödött; többé-kevésbé változatlan maradt az irányítás is, amely szembeötlően aszinkronba került a korszerűsödő gazdaságirányítási modelljével. A kulturális irányítás a művelődéspolitikai-művészetpolitikai elvi folytonosság (lépéstartás) mellett óvakodott a lépésváltástól, mindenekeelőtt a szellemi élet egyensúlyát, a nyugalmat próbálta fenntartani, mintegy a reform garanciájaként óvta a politika mozgásterét. Gyanakvás is élt benne a kritikai hanggal, struktúraváltozással szemben; közeli történelmi emlékeket, véres tragédiát, viharok felkerekedő előszelét, az ellenzék rémét és kísértetét idézte fel benne. Vészélyes, a demokratizálást fékező circulus vitiosus, hogy gyanakvása nem is volt alaptalan: a hatvanas években jelentkező fiatal írónemzedéket épp első ifjúságában „nevető emberekként”, mesterségesen beszűkített feltételek között próbálták felnevelni az úgynevezett ötvenes években. A Heteket is általában inkább megkésetttség, történelem okozta zavarok, meghatározó fiatalokri szellemi élmények hiánya jellemzi. A politika bizonytalan volt, vajon partnernek tekintheti-e az új nemzedéket? Tartott az irodalom érzelmileg is hangolt társadalomképétől, indulataitól, könnyen retorikába csúszható társadalomkritikájától. Mindenesetre politika és művészet között akkoriban az általános konszenzus ellenére sem alakult ki olyan bizalom, amely kívánatossá tette volna a politika számára például, hogy az elkötelezett társadalomkritikai hang szervezeten — csoportszerűen — egymást felerősítse, az irodalomirányítás áttérjen

a csoportok szerint tagozódó irodalmi élet kevésbé belátható, bonyolult, buktatókat is rejtő, ám mindenképpen korszerűbb útjára.

E csoportkép valódiságának megítélésével összefügg ez is. A Hetek első nyilatkozataik alapján végül is többet ígértek, mint amire csoportszerűen képesek voltak. Elvek (olykor szólamok) megfogalmazásán túl nem jelentkeztek igazi programmal. Egyikük sem nőtte ki magát nemzedéki teoretikussá, jelentősebb irodalomszervező személyiséggé, bár majd mindegyikük tájékozódási pont és vonzerő a fiatalabbak számára, személyiségüknek erős a kisugárzása. Írói elkötelezettségük, közéletiségük — Raffai Sarolta kivételével — nem vezette közpályára őket, munkásságuk dimenziója lényegében nem lépi át az irodalom határait. A Hetek életük legfogékonyabb idején jobbra kényszerpályákon jártak, megérzhették az irányított társadalmi mobilitás és közélet gyorsliftjének sebes emelkedésével és süllyedésével járó fülzúgásokat és szédülést, eltávolodást és megvertevést, az őszintén, tiszta hittel szolgáló ember kiszolgáltatottságát, fegyvertelenségét, amely a népi tehetségek sorsát oly sokszor jellemezte századunkban.

E ponton — a háttér tüzetesebb felderítése nélkül is — lezárhatjuk azonosítási kísérletünket. A tényállás az eddigiekből is kirajzolódik: a Hetek szabadcsapatszerű laza közösség; sosem fogódtak össze falanxszzerűen, külön utat járnak, külön-külön közelítik a közös célt; közös tervek, taktikák és praktikák, programok és parancsok, tiszték és parancsnokok nem kapcsolják őket össze, rokonszenvük és vonzalmuk mégis egymás felé fordítja a figyelmüket, sőt, olykor akaratlanul össze is hangolja a mozgásukat. Az irodalomtudomány elég régóta ismeri az ilyen, irányzatokon belül kialakult, laza, inkább elvi kapcsolaton alapuló kisebb csoportosulás fogalmát, az *irányt* (ellentétben a szorosabb, mesterek körül kialakult kör, iskola fogalmával).

A Hetek elnevezés — bár nem lett sem egyezményes, s nem emelkedett az irodalomtörténeti csoportosítás rangjára sem — tartósnak bizonyult, Ágh, Bella, Buda, Kalász, Raffai, Ratkó és Serfőző kapcsolata, ha nem is sikerült szorosabbra vonni, szemernyit sem lazult, ma is „egymásban társakra talált költők csoportjaként” tarthatjuk őket számon. Már ez is értelmét adja antológiájuknak, hisz indulásuk, csoporttá szerveződésük, s a mai szabadcsapatszerű állapotuk közös vonásait reprezentálja. Emlékeztet, hogy egyéniségüket ezen a közös nevezőn őrizték meg. Ugyanakkor meg is örökít egy értékes miskolci kísérletet, s felidézi a Napjaink versrovatát jó évtizedig jellemző hangot. A történeti értékek is indokolják tehát e rendhagyó antológia összeállítását. A Hetek mai hatáslehetősége azonban még inkább.

A hatvanas években irodalmunkat megtelítette a társadalmi valóság felfedezésének a vágya, a mélytengeri áramlások, mélyebb összefüggések feltárása. A kritika akkoriban úgy látta, hogy a Hetek életrajzi szociografizálása alól kihúzta a talajt a tudományos valóságfeltárás, a szociológia, s a Hetek, egy-két kivételtől eltekintve nem tudtak igazán újra talpraállni. Kérdés tehát, hogy a Hetek életanyagukkal, a bajok elkiáltójaként tűntek-e csak ki, avagy a felfedezés kínzó élményeit és látomásait sikerült időtállóan megformálniuk, esztétikai értékévé tenni? Az aktualitás izgalmain túl, lehet-e ma is hatásuk? Antológiájuknak erre a kérdésre is felelnie kell.

Az irodalom nemcsak „előőr”, nemcsak sejtelmek, később igazolt összefüggések kimondója, hanem „utóvéd” is, a tudomány igazságai nemegyszer a művészet tömör, láttató, mozgósító erejével válnak tömegessé. Széchenyi — a

Hitel programjával föllépő Széchenyi — például Berzsenyi költészetéből merítette érzelmi igazolását.

A Hetek egykori nyilatkozatait olvasva meglepődünk, hogy az életrajziasra, szociografikus jellegre sosem helyeztek hangsúlyt, programjuk nem valóságfeltárás volt, sokkal inkább távlatos eszmei célokhoz igazodott. Ratkó 1968-as nyilatkozata szerint a költő „... mérlegre téve az emberiség halálos veszélyeit és boldog lehetőségeit, olyan emberi és művészi normákat munkál ki magának, melyeknek betartása olykor neki magának is erőfeszítésébe kerül, de amelyek majd például szolgálnak a jövőben emberek előtt, akiknek ezek a normák természetükké, embervoltuk feltételévé válnak.” Serfőző szerint a vers tett, „az ember önmaga felmutatásának kifejezője”; önmagunk „szürkévé szegényítése” ellenében próbálja a költő a „hűség világát világgá tenni”. Bizakodnak, hogy verseik „tudatformáló hatása kisebb vagy nagyobb mértékben, előbb vagy utóbb: lemérhető lesz”. (Kalász László.)

Az antológia versei köznapi dolgokról, mondhatjuk, a költészet hagyományos, már-már banális témáiról szólnak. S mégis életünk legnagyobb misztériumairól: a természet, élet-halál, születés-elmúlás, szerelem, földhöz-tájhoz-társhoz-emberhez-családhoz kötődés, hűség csodájáról. Van-e még érvényes szava költészetünknek e „közhelyekről”, a kis csodák lehetnek-e még „megtartó erők”, „ős hatalmak”, „vén mágiák”? Tud-e még a költészet közmeggyezést kovácsolni megtartó értékeink mellett, az emberi lét különleges minősége, a humanizmus korteseként? Fölvértezheti-e még a fegyvertelen embert, fölhangolhatja-e a jóra és a boldogságra, hogy a Föld árkaiból és barázdáiból ne csak kint, sírást, jajszót forgasson ki a hatalmas hanglemez, hanem örömdallamokat is? Az antológia tónusa valamivel komorabb a Hetek természetes színvilágánál. Vannak nekik derűsebb, játékosabb pillanataik is, ezek a kötetbe azonban csak jelzésszerűen, veszélyeztetett értéként kerültek be. A torzítással tisztítani próbáltam az akusztikát, hogy jól hallható és határozott legyen az igen, amellyel az antológia felel a mindannyiunkat gyötrő fenti kérdésekre és kételyekre. A Hetek, akik a hatvanas-hetvenes években „előőrsként” adták vészjelzéseiket, most, mivel a jelzések jogosnak bizonyultak — mindannyiunk szociális és nemzeti lelkiismeretét erősíthetik.